
El territori com a escola: les escoles rurals i el patrimoni històric

Rosa Marsol¹, Montserrat Seuma², Antoni Bardavio³,
Rosa Solsona⁴

Rebut: 20-03-2012
Acceptat: 15-05-2012

Resum

El currículum d'educació primària a Catalunya presenta l'àrea de medi des d'una perspectiva integrada del coneixement del medi natural, històric, cultural i social. La possibilitat de convertir l'entorn proper dels centres escolars en laboratori d'aprenentatge on desenvolupar propostes didàctiques basades en la indagació per part de l'alumnat és el punt de partida de la proposta que es presenta.

El curs 2009-2010 es va portar a terme una activitat compartida entre centres escolars, l'Escola L'Àlber (Albesa) i la ZER del Montsec (Àger, Avellanes-Santa Linya, Gerb, Os de Balaguer i Tartareu), coordinats pel Camp d'Aprenentatge de la Noguera, en la qual l'alumnat de cicle mitjà i cicle superior d'un dels centres participants, convertits en grups d'experts, presentaven a l'alumnat de l'altre centre elements del patrimoni històric de l'entorn proper: la Vil·la Romana del Romeral (Albesa) i la Via Romana d'Àger. La proposta es va desenvolupar en el marc del Projecte l'Escola Adopta un Monument, que té com a objectiu primordial fer participar els nens i les nenes del reconeixement, la divulgació i la protecció d'elements del seu patrimoni històric.

Paraules clau: patrimoni històric; aprenentatge entre iguals; adopció de monuments; educació primària.

Resumen. El territorio como escuela: las escuelas rurales y el patrimonio histórico

El currículum de educación primaria en Cataluña presenta el área de medio desde una perspectiva integrada del conocimiento del medio natural, histórico, cultural y social. La posibilidad de convertir el entorno cercano de los centros escolares en laboratorio de aprendizaje donde desarrollar propuestas didácticas basadas en la indagación por parte del alumnado es el punto de partida de la propuesta que se presenta.

El curso 2009-2010 se llevó a cabo una actividad compartida entre centros escolares, la Escuela l'Àlber (Albesa) y la ZER del Montsec (Àger, Les Avellanes-Santa Linya, Gerb, Os de

-
1. Escola l'Àlber. La Creu s/n. 25135 Albesa. rmarsol@xtec.cat
 2. ZER del Montsec. Av. de Lleida s/n. 25612 Os de Balaguer. mseuma@xtec.cat
 3. Camp d'Aprenentatge de la Noguera, Departament d'Ensenyament. Passeig del Segre, 17. 25613 Sant Llorenç de Montgai. cda-noguera@xtec.cat
 4. Camp d'Aprenentatge de la Noguera, Departament d'Ensenyament. Passeig del Segre, 17. 25613 Sant Llorenç de Montgai. cda-noguera@xtec.cat

Balaguer y Tartareu), coordinados por el Campo de Aprendizaje de la Noguera, en la cual el alumnado de ciclo medio y ciclo superior de uno de los centros participantes, convertidos en grupos de expertos, presentaban al alumnado del otro centro elementos del patrimonio histórico del entorno cercano: la Vil·la Romana del Romeral (Albesa) y la Vía Romana de Àger. La propuesta se desarrolló en el marco del Proyecto la Escuela Adopta un Monumento, cuyo objetivo primordial es hacer partícipes a los niños y niñas del conocimiento, divulgación y protección de elementos de su patrimonio histórico.

Palabras clave: patrimonio histórico; aprendizaje entre iguales; adopción de monumentos; educación primaria.

Abstract. Territory as a school: rural schools and historical heritage

The primary education curriculum in Catalonia presents environment studies through an integrated perspective which includes natural, historical, cultural and social knowledge. The starting point of the proposal here presented is based on the possibility of transforming schools' nearby environment into a learning laboratory where inquiry-based teaching proposals can be developed.

During 2009/2010 academic year a shared activity among schools (including l'Alber school (Albesa) and Montsec ZER (Ager, Les Avellanes-Santa Linya, Gerb, Os de Balaguer and Tartareu), and coordinated by the Noguera Learning Camp) was held, in which secondary students of one of the participating centres, acting as experts, presented to students of the other centres, elements of the historical heritage of the immediate surroundings: the Romeral Roman villa (Albesa) and Ager Roman via. The proposal was developed within the framework of the "School Adopts a Monument" project, which has as a primary objective to involve children in the comprehension, dissemination and protection of historical heritage elements.

Keywords: heritage; peer learning; monuments adoption; primary education.

MARSOL, Rosa; SEUMA, Montserrat; BARDAVIO, Antoni; SOLSONA, Rosa. «El territori com a escola: les escoles rurals i el patrimoni històric». *Treballs d'Arqueologia*, 2012, núm. 18, p. 133-146.

1. Per què la presència del patrimoni històric a l'educació?

Entenem el patrimoni històric com un conjunt d'elements materials (edificis, objectes...) i immaterials (tradicions, danses...) que recullen les empremtes de l'acció humana en un territori al llarg del temps, el que podríem anomenar una part del passat que perviu en el present, la visualització de la història.

El patrimoni es valorat per la gent, té interès per preservar-lo, quan es converteix en continent de senyals d'identitat. Podem

parlar, llavors, d'història com a pertinença, quan és capaç de desenvolupar sensacions i sentiments i, a més, transmetre valors culturals. És llavors quan es veu necessari preservar-lo per a altres generacions.

El valor emotiu del patrimoni depèn del context sociocultural i de les circumstàncies de recepció en què es divulga.

La localitat, nucli territorial bàsic de convivència, d'aprenentatge, de comunicació, de participació, de solidaritat, de tolerància, de compromís i d'intervenció, és el context clau de comprensió i aprehensió d'aquest valor patrimonial. L'àmbit esco-

lar es converteix, pel seu paper educatiu, en espai primordial d'aquesta divulgació.

En aquesta circumstància, el patrimoni es converteix en part de la identitat com a persones. La pèrdua d'aquesta herència comporta un empobriment del sentiment de comunitat, d'identitat col·lectiva i, per tant, d'identitat individual.

La supervivència i conservació d'aquest patrimoni depenen directament de nosaltres. És tasca de l'escola, en aquesta situació, preservar i conservar la memòria.

2. L'Escola Adopta un Monument: un projecte compartit amb centres educatius

El Camp d'Aprenentatge de la Noguera (Sant Llorenç de Montgai), Servei Educatiu de la Generalitat de Catalunya, coordina el projecte l'Escola Adopta un Monument, juntament amb el Laboratori d'Arqueologia i Ensenyament del Centre d'Estudis del Patrimoni de la Prehistòria (CEPAP) de la Universitat Autònoma de Barcelona. Aquest projecte, compartit amb centres educatius, promou un treball permanent amb escoles i instituts que «adopten» un element patrimonial del seu entorn local, incloent el seu estudi en el projecte curricular de centre, amb l'objectiu de promoure competències ciutadanes de compromís social, tot convertint-lo alhora en vehicle d'aprenentatge de la història. En aquest sentit, les restes del passat i present permeten comprendre que la història no és un recull de fets i personatges allunyats de la realitat propera dels estudiants, sinó que qualsevol persona, qualsevol territori, qualsevol comunitat té un passat que conserva la seva memòria en restes arqueològiques, monuments, edificis públics...

Aquest projecte educatiu té com a objectiu el desenvolupament en l'alumnat d'una sèrie de capacitats i habilitats cognitives i socials que es poden resumir en els següents punts:

- Capacitat per reconèixer elements patrimonials de l'entorn proper que ens poden explicar la història dels nostres avantpassats.
- Capacitat per comprendre la importància de protegir i divulgar aquests elements patrimonials com a béns comuns que permeten identificar-nos socialment amb altres persones i amb un territori, com a pas determinant per posar en valor altres realitats i identitats arreu del món.
- Capacitat per posar en relació aquests elements patrimonials amb aspectes socials rellevants del món avui, tot cercant un *feed-back* entre el passat i el present, convertint en una realitat la idea que conèixer la història ens ha de permetre millorar la nostra vida, tot convertint el nostre món en millor.
- Capacitat per extreure informació històrica i social d'una font material tot portant a terme un treball d'indagació escolar tendent a potenciar les habilitats cognitives vinculades a aprendre investigant: observar, analitzar, argumentar conclusions i justificar-les.
- Capacitat per aprendre amb els altres en un treball organitzat metodològicament a partir dels principis del treball cooperatiu, tendent a fomentar l'ajuda mútua, la interdependència positiva, la participació en la presa de decisions i l'autonomia.

Aquest conjunt d'objectius pretenen, en definitiva, promoure la utilització entre

l'alumnat del patrimoni com a instrument educatiu, de manera interactiva.

Així mateix, la proposta educativa desenvolupada amb el Projecte l'Escola Adopta un Monument proposa l'assoliment d'un conjunt de competències que fan referència al saber (quin patrimoni tenim? de quina època ens parla? què ens explica de la nostra societat actual?), al saber fer

(com podem aprendre observant i analitzant?) i al saber estar (per què és important conèixer, conservar i divulgar el patrimoni?).

En aquests moments el Projecte l'Escola Adopta un Monument compta amb la participació d'un total de divuit centres educatius de primària i secundària de diferents indrets de Catalunya (Taula 1).

Taula 1. Llista de centres participants en el projecte «L'Escola Adopta un Monument» fins l'any 2012.

Centres d'Ensenyament Secundari	Monument adoptat
Institut Alexandre Satorras (Mataró)	Muralles modernes de Mataró
Institut Ciutat de Balaguer (Balaguer)	Turó d'El Merengue
Institut La Romànica (Barberà del Vallès)	Església de Santa Maria
Institut Menéndez y Pelayo (Barcelona)	Edifici escolar del GATCPAC
Institut Pere Calders (Cerdanyola del Vallès)	Patrimoni arqueològic de la UAB
Institut Sant Quirze (Sant Quirze del Vallès)	Jaciment de Bòbila Madurell
Institut-Escola Ramona Calvet (Castellterçol)	Poua de Cal Revitllat, Castell de Terçol
SES Serra de Noet (Berga)	Pavelló de Suècia Exposició Internacional
UEC Salou (Salou)	Font de Buïgas
Centres d'Ensenyament Primari	Monument adoptat
Escola El Cabrerès (L'Esquirol)	Camí històric
Escola Francesc Aldea (Terrassa)	Masia de Can Parellada
Escola Gaspar de Portolà (Balaguer)	Jaciment de La Cova Gran de Sta. Linya
Escola Joan Maragall (Sant Cugat del Vallès)	Edifici escolar del 1932
Escola L'Àlber (Albesa)	Vil·la Romana del Romeral
Escola La Noguera (Balaguer)	Jaciment de La Roca dels Bous, Monestir de Les Franqueses
ZER El Jonc (Camarasa, la Ràpita, Menàrguens, Vallfogona de Balaguer)	Sucrera de Menàrguens
ZER Montsec (Àger, les Avellanes-Santa Linya, Tartareu, Gerb, Os de Balaguer)	Cova dels Vilars, necròpoli de la Colomina, via romana d'Àger, castell de Tartareu, Cova Gran de Sta. Linya
ZER Espernallac (Castellsèra, Bellmunt d'Urgell, Penelles)	La Panera (segle XVI), font de Bellmunt, font de Penelles

3. Com són les escoles rurals⁵

L'escola rural és una escola pública amb uns trets específics:

- Una forta interacció entre alumnes de diferents nivells, cursos i edats i entre mestre/a i alumnes.
- Una dinàmica habitual d'atenció individual i atenció a la diversitat que permet respectar els ritmes de treball, de maduració i d'aprenentatge de cada alumne/a.
- Una manera de treballar que permet als nens i les nenes de diferents edats, interessos i necessitats conviure i aprendre en un espai organitzat de manera heterogènia i flexible.
- Una metodologia que potencia l'autonomia i la responsabilitat, basada en plans de treball, projectes, desdoblaments de grups (treball individual, per parelles, en petit grup, en gran grup...) i la globalització dels continguts curriculars i la seva adequació plena a l'entorn i la realitat propera.

L'escola rural, l'escola de les tres «p»: petita, de poble i pública, és una escola arrelada al territori, que dóna vida al municipi, que a vegades és dinamitzadora d'una part de la vida que el poble genera, que aglutina activitats, persones i que és motiu de trobada. Es pot afirmar sense por a equivocar-se que aquest model d'escola

ajuda i contribueix a l'equilibri territorial del país.

Si bé l'escola L'Àlber d'Albesa no forma part d'una Zona Educativa Rural, per les seves característiques (una escola petita, en un poble petit d'àmbit rural), fa que també comparteixi les característiques expressades anteriorment amb la ZER del Montsec.

4. Una nova experiència basada en l'aprenentatge entre iguals

El curs 2009-2010 es va portar a terme una experiència en el marc del projecte que no s'havia fet fins aquell moment. Els centres participants van ser l'escola L'Àlber d'Albesa i la ZER del Montsec. La divulgació de l'element patrimonial («monument») adoptat no es realitzaria exclusivament envers la resta de nens i nenes del centre escolar, els pares i mares i la resta de la població dels municipis, sinó que es faria amb nens i nenes d'un altre centre educatiu vinculat al projecte.

La idea va sorgir per la coincidència cronològica dels dos monuments adoptats per ambdós centres educatius, d'època romana. Explicar-s'ho els uns als altres representava conèixer el món romà a la Noguera des de dos aspectes diferents, l'economia agrícola i la construcció de noves vies de comunicació, i reconèixer diferents elements del patrimoni històric

5. La descripció que es fa de l'escola rural en aquest apartat de la comunicació està extreta i adaptada del document «Escola rural: un model d'escola i una escola model», realitzat per Marta Barrera, del Secretariat d'Escola Rural de Catalunya, i exposat davant la consellera d'Ensenyament, Hble. Sra. Marta Cid i Pañella, al Secretariat d'Escola Rural celebrat a Ulldemolins el 27 de març de 2004.

de la comarca des de la mirada de nens i nenes de la mateixa edat.

A escala metodològica, el treball formatiu de «grups d'experts», característica comuna a tots els projectes desenvolupats en el marc de l'Escola Adopta un Monument, i la transferència de les competències

desenvolupades a partir d'una activitat d'aprenentatges compartits entre iguals, donava un plus a l'experiència.

Podríem resumir l'acció educativa promoguda en l'alumnat en aquesta activitat compartida amb l'esquema següent (Figura 1):⁶

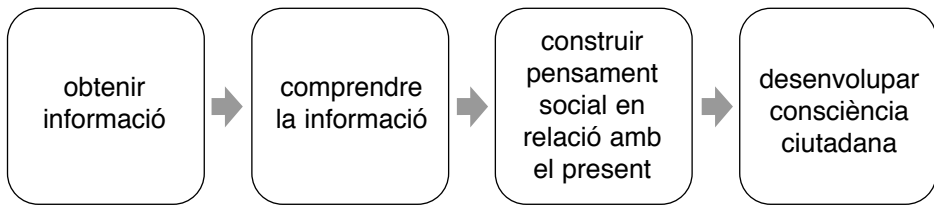

Figura 1. Diagrama de funcionament.

Obtenir informació representa cercar-la en llibres, documents audiovisuals, a Internet o amb l'ajut d'experts en el tema. La cerca d'informació sobre les vil·les i les vies d'època romana comportava anar del concret i local al global. Calia obtenir una visió general del món romà a l'antiguitat per tenir les eines cognitives que permetessin comprendre respectivament les realitats properes vinculades al món agrícola i a les vies de comunicació en aquell moment de la història.

Comprendre la informació comporta ser capaç de poder explicar a un company o companya allò que s'havia après. Situar-ho tot plegat en l'espai i el temps era

imprescindible.

Construir pensament social en relació al present significa entendre respectivament des de la realitat de l'agricultura a les comarques de Lleida avui i de les vies de comunicació a la Catalunya actual, la transcendència d'aquell llegat d'època romana, així com les transformacions sofertes amb els anys en totes dues realitats.

Desenvolupar consciència ciutadana retorna a l'element patrimonial tot reconeixent el seu caràcter de font històrica i d'element d'identitat compartida, mereixedora de ser coneguda, respectada i conservada per a futures generacions.

6. Aquest esquema va ser proposat per la professora Roser Canals Cabau en la ponència que, amb el títol «Aportacions de la didàctica de les ciències socials al desenvolupament de les competències bàsiques en l'alumnat de primària i secundària», va presentar a les *VIII Jornades Internacionals de Recerca en Didàctica de les Ciències Socials. Les competències per ensenyar, les competències per aprendre. Ciències socials, Geografia i Història*. Unitat de Didàctica de les Ciències Socials. UAB. 24-26 de febrer de 2011.

5. La percepció del projecte des de l'escola L'Àlber d'Albesa

Albesa és un poble d'uns 1.500 habitants, situat a la comarca de la Noguera, entre Lleida i Balaguer.

L'escola és d'una línia (una aula per curs) amb 122 alumnes repartits en 9 cursos. Actualment, el curs amb menys alumnes en té 10 i el que més en té 16. Està ubicada al centre de la població.

Quan ens van proposar en què consistia el projecte L'Escola Adopta un Monument, el nostre interès va ser immediat. Vam considerar que era una bona oportunitat per al nostre alumnat conèixer el seu territori i també la seva història

amb l'ajut d'aquest programa. Vam pensar que era una manera de conèixer el món rural romà de forma tangible. La seva realització ens ha permès comprovar com amb aquest projecte els nostres alumnes han conegut on i com vivien els seus avantpassats romans, com eren les seves cases, quin tipus d'estructura social tenien, com es vestien i, sobretot, de què vivien, és a dir, el tipus de cultius, com treballaven la terra, qui ho feia, etc., i posar-ho en relació amb l'agricultura actual a les terres de Lleida.

Aquest és un projecte en què s'ha implicat, a més a més dels diferents estaments del centre, bona part de la comunitat de l'entorn. Concretament hem estat

Figura 2. La festa del Patrimoni a m. Fotografia: Escola Àngel Baixeras.

en contacte amb l'Ajuntament, on el Sr. Antoni Balasch, alcalde d'Albesa, ha ajudat en tot el que s'ha necessitat, proporcionant-nos dades que desconeixíem, deixant-nos bibliografia editada sobre la Vil·la Romana del Romeral i posant-nos en contacte amb l'arqueòleg que ha dirigit les darreres campanyes d'excavació del jaciment, el Sr Lluís Marí, que ens ha fet l'assessorament científic i ha revisat els materials didàctics emprats en el nostre projecte.

Com que la vil·la encara està en fase d'investigació i en falta una part per excavar, els mosaics més importants, per protegir-los de les inclemències del temps i del vandalisme, es troben al Museu Diocesà i Comarcal de Lleida, el qual vam visitar. Allà es conserva el mosaic més rellevant trobat al jaciment, anomenat l'emblema del Romeral, així com una magnífica peça trobada gairebé intacta, la representació en pedra del cap d'una medusa, escultura datada entre els segles II i III d.C. (Figura 2). Pel que sembla, havia estat el broll d'una font monumental que hi havia a la vil·la. Diu el mite que en lloc de cabells tenia serps i que aquell que mirava als ulls es convertia en pedra.

Una activitat especialment significativa va ser la presentació de la vil·la als alumnes de la ZER del Montsec. L'alumnat es va prendre la realització d'aquesta activitat amb moltes ganes d'aprendre per tal de poder explicar aquestes restes històriques a la seva família i amics, se'ls veia entusiasmats i és molt positiu el fet de poder-ho explicar als companys d'altres centres. Tot això els ha representat perdre la vergonya, dominar el nerviosisme i, al mateix temps, per fer-ho correctament i sense equivocacions, haver de dominar el que explicaven, havent de respondre les preguntes que els feien sense dubtar

Figura 3. Tram força ben conservat de la via romana d'Àger.

en la resposta. Això comportava pensar en els seus mateixos dubtes en el moment de fer l'estudi, i de plantejar-los a les persones adequades per trobar-hi resposta. A més, va comportar que calgués trepitjar el territori amb una mirada no habitual en el seu dia a dia. Així mateix, el treball realitzat sobre la vil·la romana ha fet que les famílies del poble, de manera especial les que tenien els fills realitzant el projecte, s'interessessin per la seva pròpia història i per tot el que representa la Vil·la Romana del Romeral, tot revitalitzant i donant importància a aquests vestigis del passat als ulls de tots els vilatans d'Albesa. La jornada amb els nens i les nenes de la ZER (Figura 3) del Montsec va acabar amb la realització d'una sèrie de jocs d'època romana al pati de l'escola, després d'un dinar conjunt.

Figura 4. Visita guiada al jaciment de la Vil·la Romana del Romeral. Un capgròs de la Medusa presidia la visita.

Per poder ubicar cada mosaic i per realitzar el projecte, els alumnes de l'escola van visitar diverses vegades la vil·la, escoltant les explicacions de l'alcalde i de l'arqueòleg de l'excavació. També van realitzar diversos assaigs, explicant tots els detalls, les estances i les curiositats de la vil·la als seus companys de cinquè, abans de realitzar-ho amb els alumnes d'altres escoles (Figura 4). Han après, per exemple, que el tipus i la qualitat d'un mosaic d'una cambra ens indicarien quina mena d'estança era, ja sigui per la perfecció de les cel·les o la seva riquesa, o si pertanyia a una família benestant, si era l'habitació del senyor de la casa, etc. Tot aquest aprenentatge va ser recollit en un tríptic que van dissenyar i que els va permetre difondre els coneixements obtinguts més enllà de l'escola, als seus familiars i a la resta de la població d'Albesa.

Crec que els alumnes han après molt, sobretot perquè l'han realitzat de manera molt viva i, de retruc, hi han intervingut les famílies, interessant-se pel projecte dels seus fills. Crec que a tot el poble li ha agradat l'experiència i creiem que és important de continuar-la en els propers anys, tot fent un intercanvi amb altres centres que també treballin un monument d'interès que tinguin al seu poble o al seu entorn.

En definitiva, és molt important i els ha motivat moltíssim el fet d'explicar un monument que consideren com a propi a alumnes d'un altre centre, els fa ser més respectuosos amb l'entorn i més conscients dels seus orígens, de la mateixa manera que també aprenen a explicar les seves experiències i a escoltar els companys de les altres escoles quan expliquen el seu monument.

6. La percepció del projecte des de la ZER del Montsec

Aquesta zona escolar rural es troba situada a la zona nord-oest de la comarca de la Noguera. Està formada per cinc centres, corresponents a cinc pobles que al mateix temps formen part de tres municipis: municipi d'Àger, poble d'Àger, Escola Andreu Farran; municipi de les Avellanes, poble de les Avellanes, Escola de les Avellanes i poble de Tartareu, escola de Tartareu; municipi d'Os de Balaguer; poble d'Os de Balaguer, Escola Leandre Cristòfol i poble de Gerb, Escola l'Espígol.

Es tracta d'escoles petites que van d'una a quatre unitats, amb un nombre d'alumnes que varia entre cinc i uns cinquanta per escola. El total d'alumnes d'aquest curs entre educació infantil i primària és de 135 alumnes.

Quan vam conèixer el projecte l'Escola Adopta un Monument, a través d'altres escoles que ja hi participaven, ens va semblar molt interessant, ja que era una forma molt més engrescadora de tractar els temes de medi social i històric. Tot això lligava molt bé amb una idea que estàvem madurant feia temps de treballar el medi amb un nou enfocament sense llibres de text, donant-li un caire més experimental i participatiu, en què els coneixements els poguéssim extreure de l'entorn més proper possible.

En tractar-se d'una ZER i d'escoles petites, ens vam haver de plantejar una nova forma de treballar. Com que els grup d'alumnes que participarien en el projecte seria de més d'un nivell (cicle mitjà i cicle superior de primària),⁷ l'objectiu no

podia ser cada any el mateix, així que vam pensar que seria molt interessant tractar cada curs un tema diferent i, si podia ser, cada any d'un poble, d'aquesta manera durant cinc cursos no repetiríem ni monument ni grup d'alumnes.

Amb aquest plantejament, el curs 2007-2008 vam adoptar les pintures rupestres de La Cova dels Vilars d'Os de Balaguer, el curs següent la necròpoli de l'edat del bronze de la Colomina de Gerb, el curs passat la Via Romana d'Àger. Aquest curs 2010-2011 ens hem proposat com a objectiu diferents testimonis medievals dels nostres pobles, com l'ermita de Sant Miquel de Tartareu i el monestir de les Avellanes i amb tota probabilitat el curs vinent treballarem les restes de la Cova Gran de les Avellanes.

L'experiència pensem que ha estat força positiva. A nivell d'aprenentatge és molt més motivador treballar un element proper, que es pot visitar amb facilitat i que potser coneixien de tota la vida però ningú els havia ensenyat a valorar. Tractant a més a més els temes d'una manera transversal, que potser parteix del medi social, però donant una visió global, lligant-los amb el medi natural, aprofitant el coneixements de matemàtiques i llengua que en puguin derivar, sense oblidar el vessant artístic, que ens ha ajudat molt a l'hora que els més petits de les escoles també puguin participar en el projecte.

La repercussió d'aquests projectes ha anat més enllà de l'àmbit estrictament escolar. Cada any a final de curs hem intentat que la trobada entre pares, mestres i alumnes, que nosaltres anomenem Festa de les Famílies, se celebrés al poble on hi havia

7. Alumnes de 8 a 10 anys.

el monument treballat aquell curs. Aquest dia es fa una exposició de materials elaborats pels alumnes durant el curs, que ells mateixos s'encarreguen d'explicar als familiars. També són els alumnes els responsables de donar a conèixer tot el que han après, fent una visita guiada de les famílies al monument adoptat aquell any, que és la millor avaluació per comprovar que s'han assolit els objectius proposats. També ha tingut la seva repercussió a nivell d'ajuntaments, ja que en alguns casos el nostre interès pel monument ha comportat algunes actuacions de netejar el voltant o adequar els accessos, que han suposat una millora per al mateix monument. També se n'ha fet difusió, més enllà de l'àmbit local, a través de la revista de la ZER, d'al-

gunes notes de premsa i dels tríptics informatius que hem elaborat en algun cas.

L'experiència del curs passat, motiu de la presentació d'aquesta comunicació, va tenir una rellevància especial. La ZER del Montsec va adoptar la Via Romana d'Àger. Això va permetre conèixer el sistema de comunicacions en època romana i comparar-la amb el sistema de comunicacions a la Catalunya actual. El «grup d'experts» del nostre centre, l'alumnat de cicle mitjà i superior, es va encarregar d'explicar aquest element patrimonial als nens i les nenes de l'escola l'Àlber d'Albesa en una jornada que va acabar amb un dinar conjunt a la població d'Àger, després de visitar també el sarcòfag romà que es troba a l'interior de l'església de Sant Vicenç (Figura 5).

Figura 5. Nens i nenes de la ZER del Montsec escoltant les explicacions de l'«experta» de l'Escola l'Àlber.

Figura 6. Explicacions durant l'itinerari realitzat des del Coll d'Àger fins a la població, tot seguint l'antiga via romana.

La valoració per part dels alumnes és molt bona, s'han adonat que tenen a prop monuments tan importants o més que els que estudiem als llibres de text. Els mestres també ho valorem molt positivament, ja que ens ha servit per assolir uns aprenentatges amb els alumnes d'una manera molt més participativa. Les famílies i els ajuntaments també han expressat la seva satisfacció pel fet que valoréssim algun element del seu poble i, a més a més, els pares estan molt satisfets amb l'interès que mostren els seus fills pel projecte i els resultats dels treballs.

Només si els nostres alumnes coneixen el patrimoni que tenen a prop podran valorar-lo, només si el valoren el respectaran, el conservaran i el difondran. Esperem que si algun dia algun d'ells és alcalde o alcaldessa del seu poble i ha de decidir alguna actuació que afecti aquests monuments, el fet d'haver-los treballat a l'escola influeixi posi-

tivament en aquesta decisió. Si més no, com a ciutadans i ciutadanes, hauran après a valorar-los i dignificar-los com a part integrant de la seva història, de la seva identitat.

7. Conclusió

L'activitat desenvolupada de manera participada entre l'Escola l'Àlber i la ZER del Montsec ha tingut com a resultat educatiu el desenvolupament d'una situació d'aprenentatge que ha permès a l'alumnat disposar d'un coneixement sobre el seu passat a partir de les restes patrimonials d'aquest, presents en el seu entorn local, i que els ha permès raonar i reflexionar per compartir un saber en situació, és a dir, un saber que no ha quedat tancat a l'aula, sinó que ha estat transferit a un altre grup de nois i noies de la seva edat de l'altra escola, convertint els coneixements apresos en conei-

Figura 7. Exposició dels materials elaborats pels alumnes de la ZER del Montsec al voltant de la Via Romana.

xements útils des d'una perspectiva de vida en col·lectivitat (Figura 6).

Així mateix, ha permès superar l'aïllament i fragmentació disciplinària amb què tot sovint són tractats els temes històrics, convertint-los en sabers útils, necessaris per actuar, superant una possible manca d'interès de l'alumnat per aprendre, tot donant així sentit al saber (Figura 7).

En conclusió, aprenent passats (les restes patrimonials), s'han configurat presents (aprenentatges compartits) que possibiliten a l'alumnat possibles futurs (participació compromesa en una vida en societat), vehiculant el coneixement del patrimoni històric comú envers les demandes de la societat actual.

Bibliografia

- BARDAVIO, A.; GONZÁLEZ, P. 2004. «L'escola adopta un monument», a *De la teoria a l'aula. Formació del professorat i ensenyament de les Ciències Socials*. Batllori, R., Gómez, A.R.; Oller, M.; Pagès, J. (editors). Departament de Didàctica de la Llengua, la Literatura i les Ciències Socials. UAB. Bellaterra. p. 418-26.
- BARDAVIO, A.; GONZÁLEZ, P.; SOLSONA, R. «Programa l'escola adopta un monument». Pòster presentat a les V Jornades Internacionals de Recerca en Didàctica de les Ciències Socials. *L'educació per a la ciutadania i l'ensenyament de les ciències socials, de la geografia i de la història*. Unitat de Didàctica de les Ciències Socials. UAB. Bellaterra 14-16 de febrer de 2008.

- BARDAVIO, A.; GATELL, C.; GONZÁLEZ, P.; JARA, M. A.; SOLSONA, R. 2011. «Recerca i didàctica en l'adopció escolar de monuments», dins *Treballs d'arqueologia* 15. Patrimoni, identitat i ciutadania: un nou paper per a l'arqueologia i la història. UAB. Bellaterra.
- MARÍ, L.; REVILLA, V. 2006. «La vil·la romana del Romeral. Els mosaics. Art, arquitectura i vida aristocràtica al segle iv». Ajuntament d'Albesa / Diputació de Lleida.
- PÉREZ, A. 2001. «La Noguera romana» a *La Noguera antiga. Des dels primers pobladors als visigots*. Museu de la Noguera / Ajuntament de Balaguer / Museu Arqueològic de Catalunya. Balaguer, p. 138-59.